

Stollwerck Chocolate
Keulen – Berlijn – Londen –
Pressburg – New York - Brussel –
Amsterdam – Kopenhagen

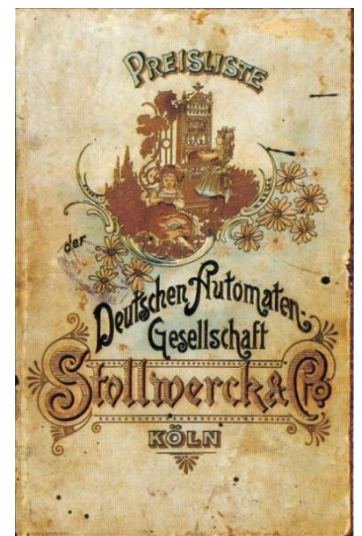
Chocoladefabriek Gebroeders Stollwerck in Keulen, opgericht in 1838, was eind 19^e en begin 20^e eeuw de grootste chocolade-producent in de wereld. Stollwerck was wereldberoemd om zijn verkoopautomaten, de “automatenplaatjes” en de albums die een grote invloed hebben gehad op de opkomst van de verzamelalbums in heel Europa en in Nederland in het bijzonder. Stollwerck vestigde aan het begin van de eeuw chocoladebedrijven in Oostenrijk, Engeland, de Verenigde Staten, België en Denemarken. In 1904 werd ook een dochterbedrijf opgericht in Amsterdam, de N.V. Gebroeders Stollwerck Cacaofabriek. En zoals in veel Europese grote steden werd er direct een chocoladewinkel gebouwd, en wel in de prestigieuze Kalverstraat.

Verkoopautomaten

Stollwerck begon al in 1887 in Duitsland met het opstellen van in eigen beheer geproduceerde verkoopautomaten voor chocoladerepen. Die waren oorspronkelijk alleen bedoeld om de consumenten kennis te laten maken met de producten, maar de automaten werden zo'n succes dat het een zelfstandig verkoopmiddel werd; binnen 6 jaar werden er 15.000 geplaatst. Stollwerck bleef ze niettemin lange tijd “automatische proefverkopers” noemen.

De Stollwerck chocoladeautomaten werden aanvankelijk vooral geplaatst op treinperrons. In 1891 werd door de Stollwerck in Londen de “Automatic Machine Co. Ltd.” opgericht, in 1892 in Brussel de “Compagnie Belge des Machines automatique S.A.”, en in 1893 in Wenen de “Österreichisch-Ungarische Automaten-Gesellschaft Brüder Stollwerck & Co.”, alle primair gericht op de plaatsing van voedselautomaten op spoorwegperrons en in badplaatsen. In 1894 nam Stollwerck ook de productie en het beheer van treinkaartjes-apparaten voor de Duitse spoorwegen op zich. De succesvolle automatenproductie, die zich uitbreidde naar andere sectoren en bedrijven, werd in 1894 ondergebracht in de Deutsche Automaten Gesellschaft Stollwerck & Co. in Keulen. Uitbreidingen volgden in Frankrijk, Zwitserland en de VS.

In 1902 werd begonnen met een nieuwe sector die een wereldwijd succes werd, sigarettenautomaten, in samenwerking met de Jasmatti sigarettenfabriek.

Stollwerck automaat type Juno van 1890. De Gotische elementen verwijzen naar de kathedraal van Keulen, de thuisstad van Stollwerck.

De blikjes cacao en de chocolade werden in de negentiger jaren van de 19^e eeuw in Engeland en in België op de markt gebracht door de "automatische machine compagnies".

"Automatenbilder"

De aantrekkelijkheid van de chocoladerepen uit de automaten werd rond 1890 verhoogd door bij de repen plaatjes te verpakken, die in formaat aan de verpakkingen aangepast waren. Hierdoor is het smalle "automatenformaat" van circa 48 x 95 mm ontstaan. Het succes van de "proefrepen" en de Automatenbilder was zo groot, dat Stollwerck de productie moest uitbreiden naar drie fabrieken in Duitsland, twee in Oostenrijk en een in Hongarije, Engeland en de Verenigde Staten.

In 1897 werd het eerste "Sammel-Album" voor het insteken van series plaatjes uitgebracht. Voor de productie en verspreiding van de albums werd een eigen uitgeverij opgericht, Verlag von Gebrüder Stollwerck Köln, Berlin, Pressburg, New York. Voor het ontwerpen van de plaatjesseries werden jonge kunstenaars uitgenodigd, en van de geplaatste series werden er een aantal met een prijs bekroond. Uit de begeleidende tekst in album 2 (1898):

... alle Schokoladentafeln und Cacao Büchsen aus der Fabrik Gebr. Stollwerck sowie die meisten Probetafeln Stollwerck'scher Schokolade, die von den automatischen Probeverkäufern gegen Einwurf von 10 Pfg. verabreicht werden, enthalten in 500-facher Auswahl je eins der beliebten Stollwerck Bilder, die ebenso unterhaltend wie belehrend sind. Unter diesen Bildern ... befinden sich 17 preisgekrönten Gruppen ... Es haben daher diese Bilder einen hohen künstlerischen Wert.....

Veel andere bedrijven zagen zich gedwongen ook aan reclameplaatjes te beginnen, zoals o.a. de chocoladefabrieken Berger, Gartmann, Hartwig & Vogel, Hildebrand, Rüger en Sprengel.

Het succes van de verkoopautomaten van Stollwerck was aanleiding tot de oprichting van andere automatenbedrijven, waaronder de A.G. für Automatischen Verkauf in Berlijn. Deze firma produceerde verkoopautomaten die verhuurd werden aan fabrikanten van zoetwaren, met bijgeleverd een programma van verzamelplaatjes, en van Stollwerck afgekeken vierkante albums om ze in te verzamelen. Verkade kocht zijn eerste "Plaatjes-Album" en de bijbehorende plaatjes bij deze firma.

Stollwerck worstelde in de eerste jaren met de spelling, die in Duitsland net zo min geregeld was als in Nederland. Aanvankelijk werd in Duitsland op de plaatjes de aan het Nederlands verwante Keulse aanduiding Stollwerck'sche gebruikt, in 1903 vereenvoudigd tot Stollwerck's. Het woord chocolade wordt op de plaatjes afwisselend gespeld als "Chocolade", "Chokolade" en "Schokolade".

In 1903 begon Stollwerck ook in Nederland en België met het bij pakken van de "Automaten-bilder" bij de chocolade. Hiervoor werden de plaatjes van het Duitse album Tierreich gebruikt, ongenummerd en met reclame op de achterkant. Na het uitkomen van het album Dierenrijk in 1905 werden de plaatjes opnieuw uitgegeven, genummerd en met een uitvoerige beschrijving op de achterkant.

De 595 series automatenplaatjes van de Stollwerck albums zijn uniek. Andere bedrijven maakten aan het begin van de eeuw duizenden series van 6 plaatjes die als reclameplaatjes meest zonder album verspreid werden. Deze werden ook door Nederlandse reclamehandels geïmporteerd. In het eerste decennium van de 20^e eeuw hebben vele tientallen bedrijven series van deze plaatjes verspreid. Daarbij werden ook wel "chromo-albums" gemaakt, afgeleid van de prentbriefkaartenalbums uit de negentiger jaren.

De automatenplaatjes hebben een lengte : breedteverhouding van 1 : 2. Voor de weergave van "natuurlijke" voorstellingen is deze vreemde verhouding onhandig. Foto's en schilderijen hebben doorgaans een verhouding van circa 1 : 1,5 (ook de moderne papierformaten A3, A4 etc.). De plaatjes van Stollwerck werden daarom opgevuld met de firmanaam en randversieringen of een titel aan de smalle zijden. Andere bedrijven deden dat niet altijd.

De firma Verkade, die in 1903 als eerste Duitse Automatenplaatjes uitbracht in Nederland, heeft daarna in de eigen producties het smalle formaat gehandhaafd, waarschijnlijk meer uit gewoonte dan doelbewust. Later werd dat wat bijgestuurd. Andere bedrijven kozen voor een "natuurlijker" formaat.

De Stollwerck albums

In 1897 bracht Stollwerck zijn eerste album uit, zonder tekst, waarin 31 series van 6 plaatjes ingestoken konden worden. Dit album was vierkant in een formaat dat door de A.G. für Automatische Verkauf overgenomen werd.

De omzet van de chocolade was zo groot dat elk jaar een nieuw album uitgebracht moest worden. Bij het derde album werd iets volkomen nieuws geïntroduceerd, namelijk tekstblokken bij de plaatjes. Om dat mogelijk te maken met nog steeds 6 plaatjes op een pagina werd het formaat van de

boeken aanzienlijk vergroot naar 25,6 x 37,6 cm. Dit formaat is gehandhaafd tot album 11 in 1909. Daarna wordt het aantal plaatjes verminderd naar 144 standaard en wordt het album verkleind naar 22,5 x 26,5 cm.

In 1916 stopt de productie van plaatjes en albums als gevolg van de oorlog. Tot 1916 gaf Stollwerck 16 albums uit, met in het totaal 595 series van 6 door kunstenaars geschilderde plaatjes in automatenformaat. Om het gemakkelijk te maken de plaatjes uit elkaar te houden werden de series vanaf het eerste album doorlopend genummerd vanaf serienummer 1.

In 1903 verscheen Sammel-Album nr. 6. Stollwerck's Tierreich in Duitsland, Oostenrijk en Hongarije. Dit

album had weer een opvallende nieuwigheid, namelijk een uitvoerige bijlage van 12 pagina's achterin met een leestekst over allerhande huisdieren, geïllustreerd met zwart-wit foto's. In 1905 verschenen vertalingen van een verkorte versie van dit album zonder de bijlage, met een selectie van 24 van de 36 series van 6 plaatjes in dezelfde uitvoering in de overige Europese landen waar Stollwerck een vestiging had: in Nederland getiteld Dierenrijk, in België (Franstalig, mede voor de Franse markt) Le Règne Animal, in Engeland Animal World en in Denemarken Dyrerige. Vanaf dat moment werden de dierenplaatjes ook in deze landen voorzien van nummers en de uitvoerige toelichting achterop de plaatjes.

Rond dezelfde tijd verscheen in Nederland ook het "Verzamelings-album voor plaatjes Frankfurter Automatenfabriek" uitgegeven door het filiaal van de Frankfurter Automatenfabrik, J.C.Cresse & Co. in Den Haag.

Het album Dierenrijk was direct in 1905 voor de gebroeders Verkade aanleiding om na de eerste drie uit Duitsland geïmporteerde "Plaatjes-Albums" in Nederland een eigen album te laten produceren met tekst van een gerenommeerde Nederlandse schrijver en plaatjes van Nederlandse kunstenaars. Dit werd het album Lente, dat de standaard zette voor het typisch Nederlandse tekstalbum.

De Dierenrijk albums die allemaal in de eigen drukkerij in Keulen gemaakt werden, hebben in alle landen dezelfde opmaak en hetzelfde omslagontwerp, en dezelfde vertaalde beschrijvende tekst zoals in het Duitse album. Een opmerkelijk verschil is echter dat de buitenlandse albums zijn uitgerust met stijve paars bedrukte geïllustreerde schutbladen, alleen in Nederland zijn ze oranje bedrukt !

Kennelijk was dit album met 24 series niet voldoende voor de Engelse markt en voor de Belgisch/Franse markt. Enkele jaren later verscheen er namelijk een nieuwe uitgave met alle 36 series erin en met de vertaalde bijlage, zodat het geheel dezelfde inhoud had als het dikke Duitse album. Dit album kreeg ter onderscheiding van de eerste uitgave de toevoeging "Album № 2". Bovendien kreeg het in België de nieuwe titel die aansluit bij de Engelse: "Le Monde des Animaux". De albums kregen ook een nieuwe sobere omslag, in België egaal zwart en in Engeland egaal donkerrood, met voorop de Belgische resp. Engelse leeuw en achterop het embleem van Stollwerck, de staartster met drie kronen van de drie koningen, de beschermheiligen van Keulen. Maar de frivole paarse schutbladen bleven gehandhaafd.

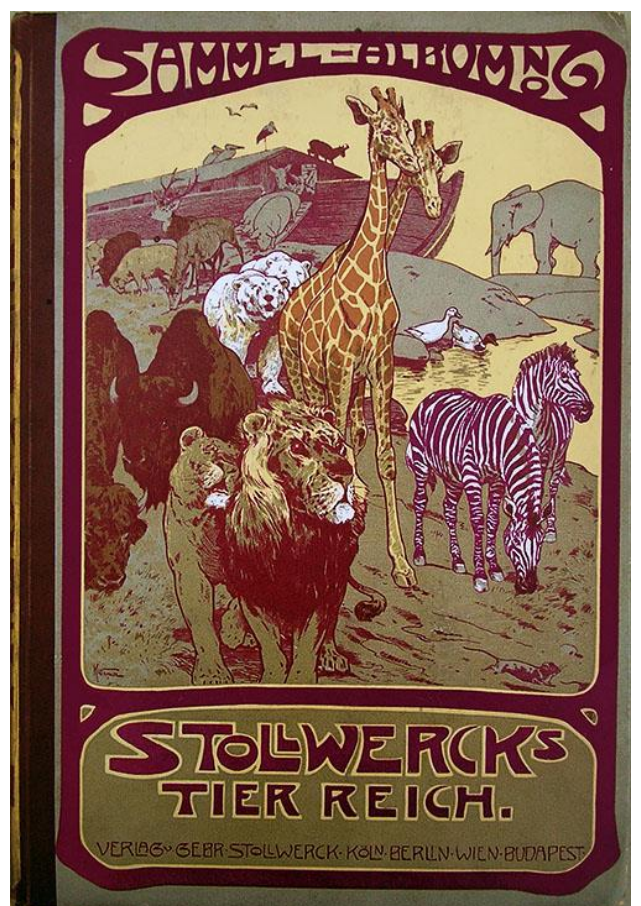
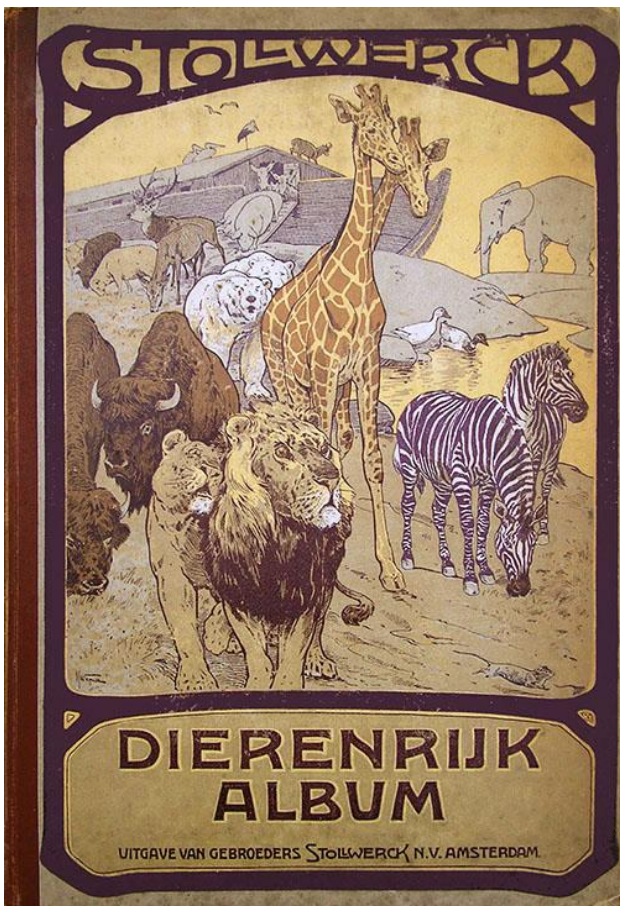
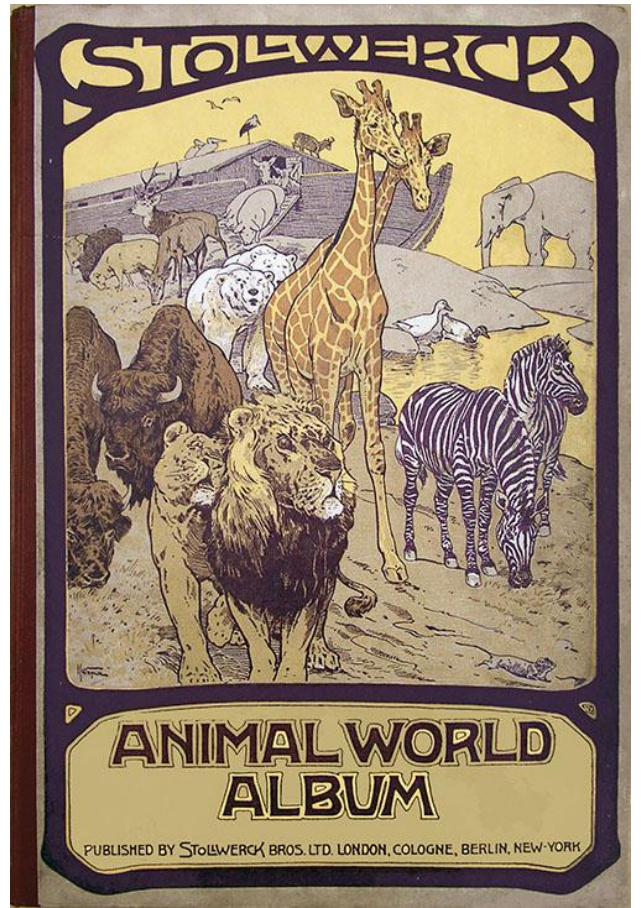
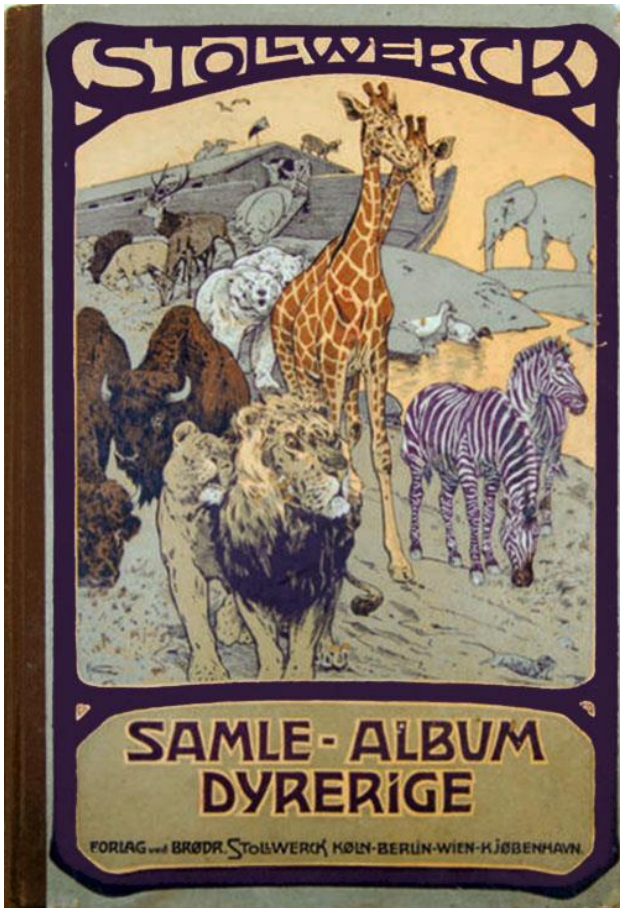
De Eerste Wereldoorlog maakte een einde aan alle albumuitgaven in Europa. In Nederland werden vanaf 1922 stapsgewijs weer meer en meer nieuwe albums uitgebracht. In de onstabiele situatie in Duitsland begon dat pas aan het einde van de twintiger jaren. Pas in 1930 bracht Stollwerck een dierenalbum uit met kleine dunne plaatjes, dat door meerdere bedrijven is verspreid. Dit album is ook in Nederland uitgebracht door Pleines. Daarna verschenen er onder invloed van de opbloeiende Duitse economie nog 4 grote eigen albums, waarvan het derde "Aus dem Tierreich" een soort reprise was van het succesalbum van 1903, inclusief het Gotische schrift. Stollwerck keerde zich daarna af van de steeds nationalistischer wordende albumtrend in Duitsland en stopte volledig met albums en plaatjes.

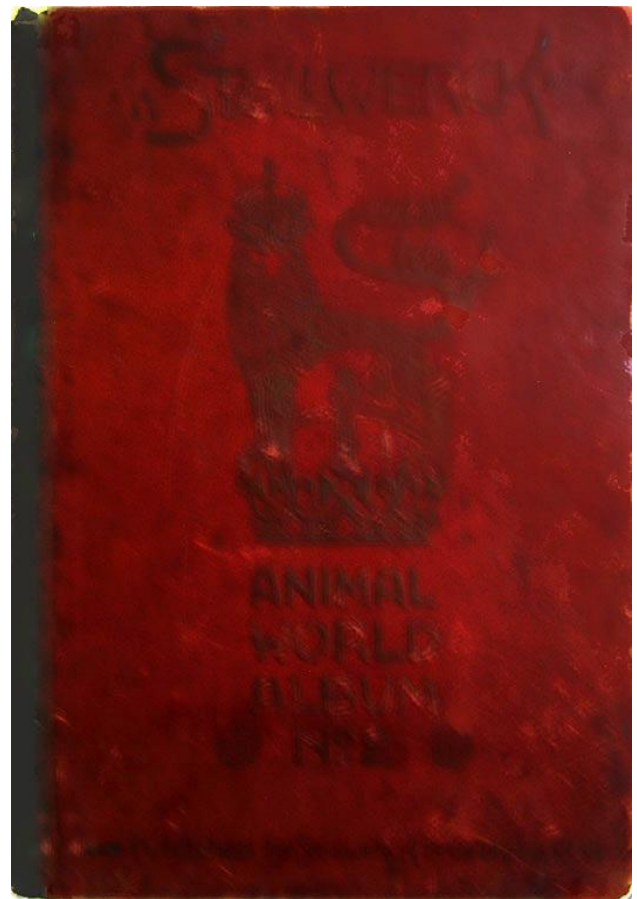
Stollwerck overleefde ook de Tweede Wereldoorlog, maar was al zijn buitenlandse bezittingen en zijn positie op de wereldmarkt kwijt. In de internationale overnamestrijd in de zestiger en zeventiger jaren werd Stollwerck overgenomen door het Zwitserse chocoladebedrijf Lindt. De vestiging in Keulen bestaat nog steeds, maar onder de naam Lindt. In het voormalige Stollwerck museum, dat als het Chocolademuseum verder leeft, zijn nog de opmerkelijke automaten en het mechanisch speelgoed van Stollwerck te bewonderen.

Dit eerste dierenalbum met uitvoerige beschrijvingen bij de plaatjes was geen volledig oorspronkelijk werk, maar was gebaseerd op een in 1890 in Duitsland verschenen imposant standaardwerk van Prof. Paul Matschie: "Bilder aus dem Tierleben. Eine Sammlung von Schilderungen aus der Tierwelt aller Erdteile", met 484 afbeeldingen.

In 1910 bracht Stollwerck nog een vervolgalbum geschreven door Matschie uit, getiteld „Das Tier im Dienste des Menschen“ (album 11).

I. Zwei nächtliche Kerbtiere.

Versucht ein Schmetterling seinen in den dunkelsten Nächten nicht Ruhe zu finden. Er ist im steten Fluge mit den Flügeln, die er in der Nacht zu Hilfe nimmt, um sich vor den Nachtschwärzern zu schützen. Er ist im steten Fluge mit den Flügeln, die er in der Nacht zu Hilfe nimmt, um sich vor den Nachtschwärzern zu schützen. Er ist im steten Fluge mit den Flügeln, die er in der Nacht zu Hilfe nimmt, um sich vor den Nachtschwärzern zu schützen.

Die Wespe und die Biene.
Die Wespe ist ein sehr gefährliches Insekt, das in der Nacht fliehet. Die Biene ist ein sehr nützliches Insekt, das in der Nacht fliehet.

Der Fuchs im Strohloch.
Der Fuchs ist ein sehr gefährliches Insekt, das in der Nacht fliehet. Er ist im steten Fluge mit den Flügeln, die er in der Nacht zu Hilfe nimmt, um sich vor den Nachtschwärzern zu schützen.

Das Verhalten der Menschen zur Biene.
Die Menschen sind sehr freundlich zu den Bienen. Sie bauen Bienenstöcke und pflegen sie. Die Bienen sind sehr nützlich für die Menschen.

Der kleine Bienebauern.
Die kleinen Bienebauern sind sehr fleißig. Sie bauen kleine Bienenstöcke und pflegen sie. Die Bienen sind sehr nützlich für die Menschen.

Der Schmetterling.
Der Schmetterling ist ein sehr schön gefärbtes Insekt. Er fliehet in der Nacht und ist sehr gefährlich für die Menschen.

Stollwerck'sche Schokoladen-Fabriken: Köln, Berlin, Pfortsburg u. New-York.

STOL01

Stollwerck Dierenrijk Album

Stollwerck's Dierenrijk. De voornaamste Dieren in Beeld en Schrift. Uitgave van Gebroeders Stollwerck N.V. Amsterdam, (1905)

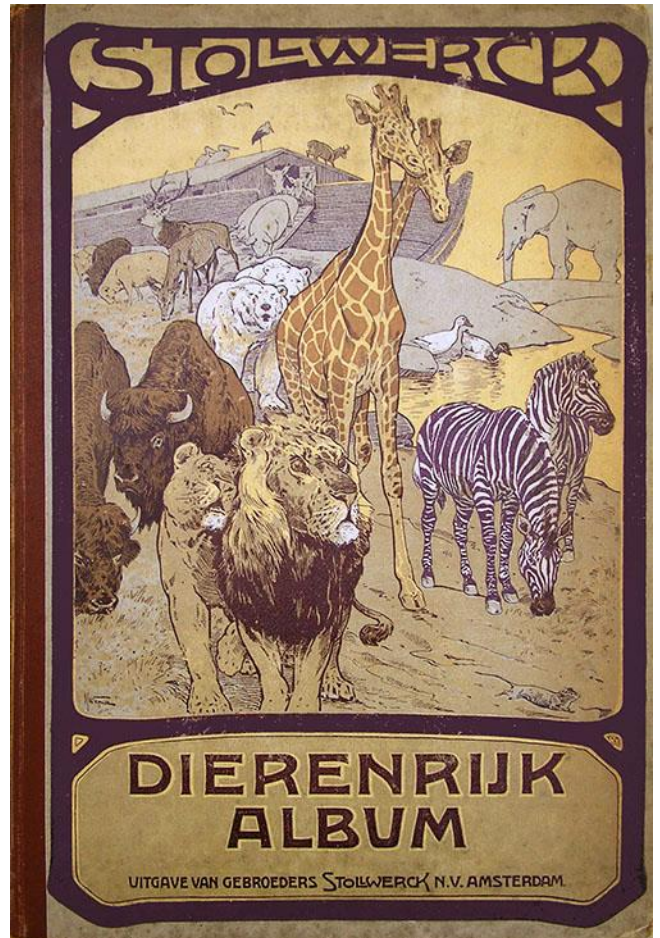
12 bladen met 144 chromo's van automatenformaat om in te steken, 6 per pagina.

Prijs: onbekend

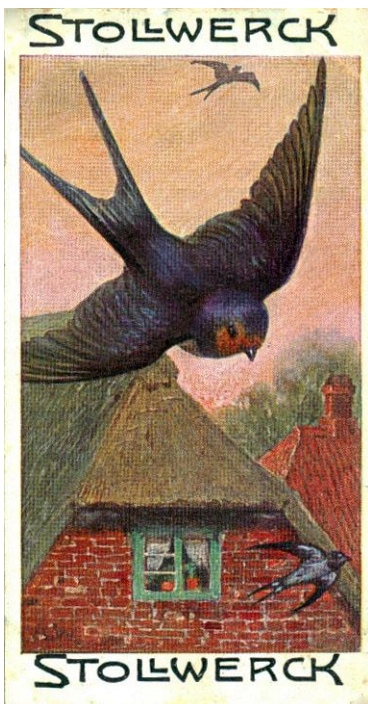
Kenmerken

Overmaats halflinnen album van 25,6 x 37,6 cm, met gedecoreerde voorkant en achterkant en rugtitel in goud. Het album bevat 12 plaatjesbladen waar aan weerskanten een serie van 6 plaatjes ingestoken kan worden. De afbeelding op de voorkant beeldt de dierenparen uit die de Ark van Noach verlaten. Op de achterkant is een nijlpaardenkop in het water afgebeeld.

Het album heeft stijve schutbladen die ontbreken in het Duitse album, aan de binnenzijde versierd met een groot aantal gepersonifieerde dieren. Op de witte buitenkant van de schutbladen staat voorin een uitvoerig voorwoord dat een vertaling is van het voorwoord van het Duitse album, en achterin de inhoudsopgave van de 24 plaatjes series. Ook de titelpagina voorin is een directe vertaling, waaraan het albumnummer en het jaartal van uitgave ontbreekt en na Keulen Amsterdam is toegevoegd.

De 12 plaatjesbladen zijn van sterk grijs soepel karton, dat minder snel uitscheurt bij het insteken van de plaatjes dan de bladen van de insteekalbums van Verkade. In dit album wordt niet het in Nederland gebruikelijk woord "serie" gebruikt voor de aanduiding van de plaatjesseries, maar het uit het Duits vertaalde "groep". De groepen zijn genummerd van 1 – 24. De plaatjes zijn per groep genummerd van 1 – 6. De fraaie gelithografeerde plaatjes van hoge kwaliteit zijn uiteraard van het oorspronkelijke automatenformaat van ongeveer 48 x 95 mm.

De titels en de nummers van de groepen staan in de kop van elke pagina. In de voet staan reclameteksten. In dit album staan in de koppen en voeten diverse zeffouten van de Duitse zetter. In Duitsland beginnen de voetteksten met "hofleverancier van de Duitse en van de Oostenrijkse keizer". In Nederland is daar "wijlen Koning Willem III" voorgevoegd.

Naast of onder elk plaatje staat een blok beschrijvende tekst, die ook voorkomt achterop het plaatje. Het nummer van de groep staat ook achterop elk plaatje, maar een merkwaardige afwijking is dat het nummer van het plaatje als Romeins cijfer is weergegeven terwijl dat op de pagina een gewoon cijfer is.

Inhoud

Het album is een bewerking van het Duitse album "Tierreich" (1903). Het album Tierreich bevat 36 series plaatjes genummerd 260 – 295. Hieruit is een selectie van 24 series gemaakt, die in alle landen waar dit album uitgebracht is hetzelfde is. Op pagina 8 hierna is de lijst van de Duitse series en de Nederlandse overeenkomstige series weergegeven. De afbeeldingen op de plaatjes zijn ook identiek aan de Duitse. De in stijl sterk variabele mee-getekende teksten langs de korte kanten van de plaatjes zijn echter in de (eerste) buitenlandse uitgaven allemaal vervangen door een witte strook met uniforme opdruk.

De boerenzwaluw. Groep 19, Zangvogels III, plaatje 1. Dezelfde afbeelding als het reclameplaatje op pagina 3, nu als albumplaatje met de geüniformeerde randopdruk. (hier op ware grootte)

Alleen de buitenboeken voor
insteken gebruiken.

Zwemmende en duikende Dieren.

Groep 5.

De Bever.

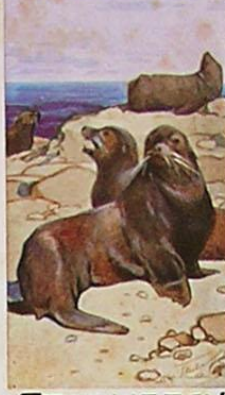
Aan de Elbe tusschen Dessau en Maagdenburg bevindt zich het laatste toevluchtsoord van een groot knaagdier, dat zeer spoedig uitgeroeid zal zijn. De Bever, *Castor fiber*, heeft zwempooten en een platten, met schubben bedekten staart; het is een waterdier, bouwt kunstige hollen in de oevers der rivieren en bedekt de daarvan uitgaande luchtkokers van boven met struiken. Hij voedt zich met versche boomschors en knaagt, om de sappige takken te bereiken, groote boomstammen met zijne scherpe snijtanden zoover door, dat zij omvallen. Door zelf gebouwd dammen regelt hij den waterstand en maakt breede paden in den moerasigen grond, die spoedig zoo diep worden, dat hij daarin zwemmen kan. Bevervellen zijn hoog in prijs.

STOLLWERCK

STOLLWERCK

STOLLWERCK

STOLLWERCK

De Zeeleeuw.

De in het water levende zoogdieren zijn op zeer verschillende wijzen tot zwemmen ingericht. De Bever bezit een breeien, als roer gevormden, staart en aan de achterpooten zwemvliezen; bij de Robben zijn alle ledematen in vinnen veranderd. De Zeeleeuw, *Otaria californica*, kenmerkt zich nog in het bijzonder daardoor, dat zich over de teenen een spierachtige, weeke huid uitstrekt, die hem in staat stelt zich op vasten bodem gemakkelijk te bewegen, ja hem zelfs het klimmen mogelijk maakt. De Oorrobben, waartoe de Zeeleeuw behoort, hebben zeer kleine oorschelpen. Deze dieren zwemmen en duiken voortreffelijk; zij bewonen de kusten der zuidelijke zeeën en de westelijke gedeelten van den Stillen Oceaan en leven hoofdzakelijk van inktvissen.

De Roerdomp.

In de nabijheid van water, dat door hoog riet omgeven is, hoort men des avonds een dof brullen. Het is de roep van den Roerdomp, *Botaurus stellaris*. Hij behoort tot de Reigers en onderscheidt zich van den gewonen Reiger door een korteren snavel, dicht gevederte, als dat der uilen en meer donkere kleur. De Roerdomp heeft zeer lange teenen, waarmede hij de biezen te zamen vat en zich zoo in het rietbosch gemakkelijk voortbeweegt. Hij leeft van visschen, kikvorschen en waterinsecten, die hij met den vooruitstekenden snavel buit maakt. Hij heeft zulke beweegbare voetgewrichten, dat hij, zonder van plaats te veranderen, zich naar alle kanten draaien kan. In October verlaat hij het land om naar zuidelijker streken te trekken.

STOLLWERCK

STOLLWERCK

STOLLWERCK

STOLLWERCK

De Zwarte Zwaan.

Zwanen, Ganzen, en vele Eenden vinden hun voedsel daardoor, dat zij al zwemmende den langen hals in het water steken en met den snavel op den bodem van het water naar slakken, wormen en allerlei planten zoeken. Zij kunnen niet duiken. De Zwanen kunnen niet goed loopen, omdat zij zeer korte pooten hebben; om die reden komen zij alleen uit het water om aan den oever te rusten of om hun nest te maken. De gewone Zwaan zwemt met half opgeheven vleugels en draagt den hals gebogen. De hier afgebeelde Zwarte Zwaan, *Cygnus atratus*, bewoont Australië; de naakte huid rond om de oogen is rood, de pooten zwart, de snavel heeft achter den vleeschkleurigen nagel een witten dwarsband. Behalve deze soort en de Zwarthalszwaan van Chili komen de Zwanen slechts noordelijk van den Kreeftskring voor.

De Ijsvogel.

Een der meest bont gekleurde landvogels zoekt zijn voedsel in het water. De Ijsvogel, *Alcedo ispida*, mag, evenals de Scharrelaar, als een naar het Noorden vooruitgeschoven voorpost van zijn aan soorten rijk geslacht beschouwd worden. In warmere landen der oude wereld zijn deze vogels, gekenmerkt door hun prachtige veeren, het bijzonder kleine lichaam en den langen, spitsen snavel, zeer talrijk. De Ijsvogel blijft het geheele jaar in het land. In den winter zoekt hij ijsvrije plaatsen op, waar hij vissen vangen kan. Zijn buit vermeestert hij door zich met bliksemsnelle vlucht op den visch te storten, die zich aan de oppervlakte van het water vertoont. Zijn nest maakt hij in de oevers der rivieren en bekleedt de wanden daarvan met vischgraten.

STOLLWERCK

STOLLWERCK

STOLLWERCK

STOLLWERCK

De Alk.

Aan de kusten der Noordelijke Zeeën leven duikervogels met korte, doch tot vliegen geschikte vleugels, met drieteenige, door een zwemvlies tot roeien geschikt gemaakte pooten, met korten staart en korten snavel. Zij broeden op rotspunten, houden zich echter gedurende het grootste gedeelte van hun leven in zee op; zij vliegen in rechte richting met snelle vleugelslagen. Hun voedsel bestaat uit visschen, krabben en allerlei kleine waterdieren. De jonge vogels blijven tamelijk lang in het nest en hebben een wolachtig donskleed. Onze plaat stelt de Alk, *Alca torda*, voor, die zich kenmerkt door een witten band over den snavel. Hij leeft aan de kusten van den Noord Atlantischen Oceaan en 'n de IJzsee; in den winter verschijnt hij aan de kusten der Noord Zee. Deze vogels vervolgen onder de oppervlakte van het water met vlugge bewegingen hun buit.

GEBR. STOLLWERCK, KEULEN

Chocolade en Cacao-Fabrieken. Totale sterkte der meer dan 900 machines. 2600 paardenkrachten.

Overzicht van de 36 Duitse series en de overeenkomstige 24 Nederlandse series.

1. Zoogdieren	260. Deutsche Säugetiere
2. Wouddieren	261. Deutsche Waldtiere
3. Kust- en Zeedieren	262. Küste- und Meerestiere
4. Bergbewoners	263. Gebirgstiere
5. Zwemmende en duikende Dieren	264. Schwimmende und tauchende Tiere
6. Vliegende dieren	265. Fliegende Tiere
	266. Wühlende Tiere
	267. Springende und flatternde Tiere
7. Klimmende Dieren	268. Kletternde Tiere
8. Apen en halfapen	269. Affen und Halbaffen
	270. Fledermäuse und Kerbtierfresser
9. Roofdieren	271. Raubtiere
	272. Nagetiere
10. Hoefdieren I	273. Huftiere I
11. Hoefdieren II	274. Huftiere II
12. Waterzoogdieren	275. Wassersäuger
	276. Zahnarme, Beuteltiere, Schnabeltiere
13. Snorrende- en Schreeuwende Vogels	277. Schwirrvögel, Schreivögel
14. Duiven en hoenderachtige vogels	284. Tauben
15. Zangvogels I	279. Singvögel II
16. Zangvogels II	280. Singvögel III
	281. Sitzfüssler
17. Klimvogels	282. Klettervögel
18. Roofvogels	283. Raubvögel
19. Zangvogels III	278. Singvögel I
	285. Stelzvögel I
	286. Stelzvögel II
20. Eendachtige Vogels en Kortvleugelige	287. Entenvögel, Kurzflügler
21. Roeipotigen zeevogels, Duikers	288. Ruderfüssler, Seeflieger, Taucher
	289. Kriechtiere, Lurche
22. Visschen	290. Fische
	291. Weichtiere, Manteltiere
23. Gekorvene Dieren I	292. Kerbe I
24. Gekorvene Dieren II	293. Kerbe II
	294. Krebs- und Spinnentiere
	295. Würmer, Stachelhäuter, Hohltiere, Urtiere

“Gekorvene” (Kerbe) dieren zijn gelede dieren, m.n. insecten. Kerbtierfresser zijn dus insecteneters.

